

SIYOSIY TAHLILNI O'TKAZISH BOSQICHLARI

Jabborova Sevara Shuxratovna

Siyosatshunos, siyosiy tahlilchi, magistr

E-mail: sevarajabborova17@gmail.com

Telefon: (99) 266-77-33

Annotatsiya: Ushbu maqolada siyosiy tahlilni o'tkazishning asosiy bosqichlari muammoni aniqlash, ma'lumotlarni yig'ish, ularni tahlil qilish, natijalarni baholash hamda qaror qabul qilish jarayonlari ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Siyosiy tahlilning samaradorligi to'plangan ma'lumotlarning ishonchliligi, tahlil metodlarining to'g'ri tanlanishi va amaliy natijalarni baholash mezonlariga bog'liqdir. Mazkur tadqiqot siyosiy jarayonlarni chuqurroq tushunishga, ularning oqibatlarini baholashga hamda ilmiy asoslangan siyosiy qarorlarni ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: siyosiy tahlil, tahlil bosqichlari, siyosiy qaror, ma'lumotlarni yig'ish, tahlil metodlari, natijalarni baholash, siyosatshunoslik.

Аннотация: В статье рассматриваются основные этапы проведения политического анализа определение проблемы, сбор и обработка информации, анализ данных, оценка результатов и выработка решений. Эффективность политического анализа зависит от достоверности собранной информации, правильного выбора методов исследования и объективной оценки результатов. Работа способствует углублению понимания политических процессов и формированию научно обоснованных политических решений.

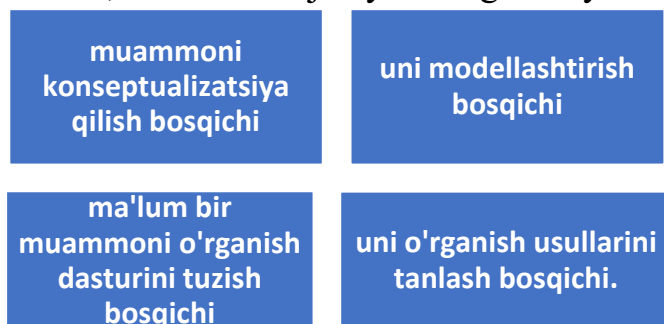
Ключевые слова: политический анализ, этапы анализа, политическое решение, сбор данных, методы анализа, оценка результатов, политология.

Abstract: This article analyzes the main stages of conducting political analysis identifying the problem, collecting and processing data, analyzing information, evaluating results, and developing decisions. The effectiveness of political analysis depends on the reliability of the collected data, the correct selection of analytical methods, and the objectivity of result evaluation. This study contributes to a deeper understanding of political processes and supports the formulation of scientifically grounded political decisions.

Keywords: political analysis, stages of analysis, political decision, data collection, analytical methods, evaluation of results, political science.

Siyosiy tahlilni o'ziga xos tadqiqot jarayoni sifatida ko'rib chiqib, uning kognitiv va amaliy harakatlarning muvaffaqiyatini oldindan belgilab beradigan ichki mantiqiy bosqichlarini ajratib ko'rsatish mumkin. Amerikalik olimlar J. B. Mangeym va R. K. Rich nuqtai nazaridan, ushbu tahlil jarayonining asosiy bosqichlariga quyidagilar kiradi:

Siyosiy tahlilning **dastlabki** bosqichi **muammoni konsepsiyalashdir**. Har qanday siyosiy tahlil tashqaridan berilishi yoki kognitiv qiziqish bilan aniqlanishi mumkin bo'lgan muammoni aniqlashdan boshlanadi. **Muammo har doim samarali amaliy harakatlarga bo'lgan ehtiyoj va ularni amalga oshirishning ko'rinadigan usullari va vositalarining yo'qligi o'rtasidagi qarama-qarshilikdir**. Muammoni hal qilish deganda yangi bilim olish yoki muayyan hodisani tushuntiruvchi nazariy modelni yaratish, ijtimoiy-siyosiy voqelikka kerakli yo'nalishda ta'sir qilish usullarini aniqlash tushuniladi.

Siyosiy tahlilchiga topshiriq odatda aniqlangan muammoli vaziyat yoki qandaydir siyosiy qarama-qarshilik, siyosiy jarayon strukturasi u yoki bu tarkibiy qismlarining qoniqarsiz holati ko'rinishida taqdim etiladi. Tahlilchi o'zi tekshiradigan muammoni shakllantirishi, ya'ni, uni konsepsiyalashtirishi kerak. Bunday holda, tadqiqotning asosiy yo'nalishini aniqlash uchun uni sifat va miqdoriy jihatdan tavsiflovchi ko'rsatkichlarning mavjudligini aniqlash, shuningdek, undagi asosiy va ikkilamchi tarkibiy qismlarni aniqlash kerak.¹

Muammoni ko'rsatish vaziyatni uning siyosiy sub'yektlar manfaatlarini amalga oshirishga, davlat organlari faoliyatiga va boshqalarga ta'siri nuqtai nazaridan ko'rib chiqishni o'z ichiga oladi, bu esa ma'lumotlarni sinchkovlik bilan tanlashni, uning tavsifi bilan muammoni shakllantirishni o'z ichiga oladi. eng o'ziga xos xususiyatlar va strukturaviy komponentlar. **Bunda ma'lumotlar quyidagi mezonlarga javob berishi kerak: hal**

¹ ПОЛИТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ И ПРОГНОЗИРОВАНИЕ. О. В. ПОПОВА. 2011. стр 12-15

qilinayotgan muammoning mohiyatiga muvofiqligi, muammoni to'liq ko'rib chiqish uchun yiligi, ishonchliligi (haqiqiyli), o'z vaqtidaligi va boshqalar.

Ikkinchi bosqichda muammoni modellashtirish amalga oshiriladi,

❖ **Muammoning mohiyati va mazmuni**, masalan, hokimiyatning barcha bo'g'inlarining o'zaro ta'sirining past (yuqori)ligi; qabul qilingan qarorlarning bajarilishi, davlat apparati qonunlariga rioya etilishi ustidan nazoratning samarasizligi (samaradorligi); ijtimoiy-psixologik keskinlik; darajasi, jamiyatdagi ziddiyat darajasi va boshqalar.

❖ **Muammoning tashkiliy-strukturaviy, darajali parametrlari** (muammo qaysi darajada aniqlandi: xalqaro, ichki siyosiy, federal, mintaqaviy, mahalliy; hukmron, muxolifat doiralari, partiyalar, fraksiyalar, yetakchilar va boshqalar).

❖ **Muammoning keng tarqalganligi**, masalan. muammo keng ijtimoiy qatlamlarga yoki odamlarning tor doirasiga ma'lummi, siyosiy jarayonning qaysi sub'yektlari (hukmron, muxolifat elitasi, uning yuqori, o'rta, quyi qatlamlari, professional mutaxassislar, umuman elektorat) ta'sir ko'rsatishini aniqlash. muammo bo'yicha va uni hal qilishdan ko'proq manfaatdor.

❖ **Muammoning vaqt doirasi**, chastotasi va holati (u qancha vaqtdan beri mavjud, u bir marta, bir necha marta sodir bo'lganmi yoki vaqti-vaqti bilan takrorlanadimi, tendensiya qanday: muammo barqarorlashdimi, kuchayib bormoqdami yoki zaiflashyaptimi).²

Muammoni modellashtirish, sxemalashtirish, rasmiylashtirish va ma'lum darajada soddalashtirish jarayoni bir vaqtning o'zida tadqiqotchining diqqatini eng muhim tarkibiy qismlar, tuzilmalar va shakllarga qaratishga imkon beradi. Bu jarayon operativizatsiya natijasida amalga oshiriladi, ya'ni, sifatli mavhum baholarni miqdoriy, ko'z bilan kuzatiladigan ko'rsatkichlarga aylantirish. Ushbu turdagi kuzatuvni o'tkazishda harakatlarni aniqlashtirish instrumentalizatsiya prosedurasining mazmunini tashkil qiladi.

Ushbu faoliyatni yakunlovchi qadam muammoni o'lchashdir, ya'ni. tegishli ko'rsatkichlarni ajratib ko'rsatish. Ko'rsatkichlar ob'yektiv ravishda o'lchanadigan vaziyatning ma'lum chegaraviy qiymatlari bo'lgan ko'rsatkichlari bo'lib, sabab-oqibat munosabatlarini ochib beradi.

² РУКОВОДСТВО ПО АНАЛИЗУ ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ОБУЧЕНИЯ//

https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/DB82F32667928222C12582B4004B8CD2_Guide%20to%20policy%20analysis_RU.pdf

Ko'rsatkichlar yordamida samarali va samarasiz harakatlar mezonlari, vaziyatning ijobiy va salbiy o'zgarishlari ko'rsatkichlari aniqlanadi. Umuman olganda, modellashtirish tadqiqotchi g'oyalarini rasionalizatsiya qilish jarayoni sifatida siyosiy hodisalarni tavsiflash uchun matematik apparatdan foydalanishni o'z ichiga oladi, bu taqdimotning izchilligi, izchilligi va chiqarilgan xulosalarning tekshirilishiga yordam beradi.

Keyingi, uchinchi bosqich- nazariy yoki amaliy bo'lishidan qat'i nazar, har qanday siyosiy tadqiqot uchun majburiy manba hujjati bo'lgan tadqiqot dasturini ishlab chiqish. **Tadqiqot dasturi quyidagi bo'limlarni o'z ichiga oladi:**

- **nazariy** (maqsad, vazifalar, tadqiqot predmeti va ob'yekti, tushunchalarni aniqlash);
- **uslubiy** (ma'lumotlarni yig'ish, qayta ishlash va tahlil qilish usullarini asoslash);
- **tashkiliy** (tadqiqotning batafsil tavsifi, kuzatishlar o'tkazish, natijaga erishish uchun zarur bo'lgan inson va moliyaviy resurslarni taqsimlash);

Siyosiy tadqiqot dasturi ikkala proressual parametrning mavjudligi (qanday va qanday ketma-ketlikda bajarilishini tavsiflash, qo'yilgan vazifaning muqobil yechimlari doirasida o'zgaruvchan ko'rsatkichlarning ma'nosini aniqlashtirish) va tartiblash bilan tavsiflanadi. empirik ma'lumotlar, olingan bilimlarning, natijalarning o'zaro bog'liqligi, ularning muayyan amaliy muammoni hal qilishga yo'naltirilganligi.vazifalar.

Dasturning asosiy masalasi tadqiqot mavzusini aniqlashdir. Bu yyyerda qiyinchilik shundaki, bir xil muammoli vaziyatda turli tomonlarni ajratib ko'rsatish mumkin. **Boshqacha qilib aytadigan bo'lsak, siyosiy tahlilchi tadqiqot mavzusini tanlaganda, u bir vaqtning o'zida muammoni hal qilishning mumkin bo'lgan yo'li, shuningdek tadqiqot proseduralarining usullari va shakllari haqida gipotezani shakllantiradi.** Keling, ushbu vaziyatni tushuntirib beraylik. Masalan, partiya faoliyatining past samaradorligini tahlil qilish kerak. Tadqiqot mavzusi partiyada qarorlar qabul qilish tizimi bo'lishi mumkin, bu esa, o'z navbatida, bunday qarorlarni qabul qilish usullarini tahlil qilishni rag'batlantiradi, kollegial organlar, mutaxassislar, ekspertlar, shuningdek, norasmiy, yashirin bo'lgan shaxslarning roli (yashirin) qaror qabul qilishga ta'sir qilish va boshqalar.

Bunday holda, hujjatlarni o'rganish katta ahamiyatga ega. Agar partiya samarasizligining sababi yetakchilik uslubida, deb hisoblasak, so'rovnomalar va psixologik testlar tahlilning ustuvor usullari sifatida ishlaydi.

Gipotezani shakllantirish tadqiqot dasturining muhim qismidir. ³Gipoteza – o‘rganilayotgan siyosiy hodisa yoki hodisaning tuzilishi yoki uning tarkibiy qismlari o‘rtasidagi bog‘lanishlar xarakteri haqidagi ilmiy asoslangan taxmin. Mavjud faktlar asosida gipoteza ishlab chiqiladi. *Fanda gipotezani ilgari surish va tekshirish uchun ma‘lum qoidalar mavjud:*

- u tegishli faktlarga mos kelishi kerak;
- bir qator faktlarni tushuntirish uchun ilgari surilgan ko‘plab muqobil gipotezalardan ko‘proq soniga zid bo‘lmagani afzalroqdir;
- bir qator faktlarni tushuntirish uchun ular orasidagi bog‘liqlik yaqinroq bo‘lishi kerakligini hisobga olib, iloji boricha kamroq gipotezalarni ilgari surish kerak;
- gipotezalarni ilgari surayotganda, ular asosida tuzilgan xulosalar faqat ehtimollik xarakteriga ega bo‘lishi mumkinligini hisobga olish kerak;
- qarama-qarshi gipotezalarga asoslanib bo‘lmaydi.

Empirik siyosiy tadqiqotlarning keyingi bosqichlari ilgari surilgan farazlarga chambarchas bog‘liqdir.

Analitik jarayonning to‘rtinchi bosqichi - muammoni o‘rganish va uni o‘ziga xos hal qilish usullarini tanlash bosqichi fundamental ahamiyatga ega. Ushbu bosqichda qo‘llaniladigan usullarning fanlararo tabiati istisno qilmaydi, aksincha, tadqiqotning ustuvor vositalari va usullarini tanlashni nazarda tutadi; ular muammoning o‘ziga xos xususiyati, tahlilchining kasbiy mahorat darajasi, tahlilni o‘tkazish shartlari va boshqalar bilan belgilanadi. Ushbu bosqichning ajralmas qismi qoidalarni, bajariladigan ish tartibini belgilash va operatsiyalar ketma-ketligini aniqlashtirishdir. **Bu holatda quyidagilarni hisobga olish muhim:**

- **Tadqiqotning samaradorligi va tejamkorligi sifat hisobiga tushmasligi kerak;**
- **Usullarning hech biri universal emas.**

³ Иудин А.А. Применение методов количественного анализа в социальнополитическихисследованияхипрогнозировании / А.А. Иудин. - М., 1984. – 152 с.

Har bir usul o'zining aniq belgilangan kognitiv imkoniyatlariga ega, shuning uchun ularni "yomon" - "yaxshi", "samarali" - "samarsiz" tamoyiliga ko'ra tartiblash to'g'ri emas.

• **Usulning ishonchliligi nafaqat uning asosligi va tahlilchi tomonidan qo'yilgan vazifaga muvofiqligi, balki uni qo'llash qoidalariga rioya qilish bilan ham ta'minlanadi.**

Siyosiy tadqiqotlar ma'lumotlarni qayta ishlash va izohlash, empirik asoslangan umumlashtirishlarni olish, xulosalar, takliflar va tavsiyalarni shakllantirish bilan yakunlanadi.⁴

Shunday qilib, ilmiy tadqiqot - bu kuzatuvlar natijasida olingan ma'lumotlarni tahlil qilish va qat'iy belgilangan sharoitlarda ushbu kuzatishlarni talqin qilish orqali nazariyalar, tushunchalar, gipotezalarni tekshirish usuli. Tadqiqot nazariya bilan boshlanadi va qoida tariqasida, nazariya bilan tugaydi.

Kiruvchi ma'lumotlarni to'plash va doimiy ravishda aniqlashtirish siyosiy tahlil uchun muhim ahamiyatga ega. Professional maslahatlarni ishlab chiqish, muammoni hal qilish uchun tegishli texnologiyalarni tanlash uchun ma'lumotlar quyidagi talablarga javob berishi kerak: zarurat (bu, birinchi navbatda, uning hal qilinayotgan muammoning mohiyatiga muvofiqligini anglatadi), muammoni to'liq ko'rib chiqish uchun minimal ylik, ishonchlik (u ishonchli bo'lishi kerak) va o'z vaqtida (ya'ni, kerakli vaqtda va kerakli joyda taqdim etilgan). Shu bilan birga, u tahlilchining muayyan vaziyat haqidagi ma'lumotlarga bo'lgan ehtiyojini tugatishi uchun harakat qilish kerak. Bu tahlil natijalarining takrorlanuvchanligini, ularni tekshirish imkoniyatini nazarda tutadi.⁵

Tahlil jarayonining bosqichlari

Siyosiy tahlil-bu jarayon-har biri ma'lum bir analitik muammoni hal qilish uchun mo'ljallangan bosqichlarning ma'lum bir ketma-ketligi. Shuni tan olish kerakki, analitik jarayonning yagona umume'tirof etilgan algoritmi mavjud emas: amaliyotchilar, tadqiqotchilar va o'qituvchilar turli xil sxemalarni taklif qilishadi, tarkibiy qismlarni muammoni aniqlashdan tortib, uning echimlarini amalga oshirish natijalarini kuzatishgacha bo'lgan bir qator qadamlar sifatida aniqlaydilar. Shunday qilib, D. Veymer va A. Vayning tahlil algoritmining eng to'liq versiyasini taklif qilishadi.

I. muammoni tahlil qilish:

- 1) muammoni shakllantirish;
- 2) muammoni kontseptualizatsiya qilish;

⁴ «Прикладной политический анализ и прогнозирование». О.Ю. Иванова. Смоленск. 2021. Стр-10

⁵ Ю. Н. Колмогоров. А. П. Сергеев д. А. Тарасов. С. П. Арапова. Методы и средства научных исследований. 2017. с-39

- 3) muammoni operatsiya qilish;
- 4) muammoni modellashtirish;
- 5) muammoning maqsadlari, vazifalari va cheklovlarini aniqlash;

II. Yechimni tahlil qilish:

- 1) muqobil echimlarni aniqlash;
- 2) oqibatlarni bashorat qilish va alternatalarni baholash;
- 3) yechimni tanlash;
- 4) yechimning o'tkazuvchanligini tahlil qilish;
- 5) yechimni amalga oshirishni tahlil qilish.⁶

Agar birinchi bosqichda muhim ma'lumotlar, faktlar va dalillarni to'plashni aniqlash va tashkil etish jarayoni sifatida ma'lumot to'plash asosiy narsa bo'lsa, ikkinchi bosqich uchun aloqa ustuvor bo'ladi. Bu yyerda u mijoz bilan munosabatlar etikasi va unga ishlab chiqilgan tavsiyalarni muvaffaqiyatli etkazish deb tushuniladi. Amalda, harakatlarning katta qismi birinchi bosqichlarga to'g'ri keladi - muammoni aniqlash, tushuntirish va modellashtirish, bunda barcha mualliflar birdamlikda, chunki bu vazifalar muhim ahamiyatga ega va ko'p jihatdan ularga erishish maqsadlari va usullarini tanlashni oldindan belgilab beradi. Analitik jarayonning mumkin bo'lgan algoritmlarining har biri nafaqat tavsiflovchi (tavsiflovchi) va preskriptiv (retseptiv) yukni, balki intizomiy va tashkiliy yukni ham o'z ichiga oladi.

Ajam tahlilchining odatiy xatosi-bu taklif qilingan sxemaga qat'iy rioya qilishga urinish va hech qanday holatda uni olib kelishdan oldin keyingi bosqichga o'tmaslikdir Bu "paralitik tahlilchi" tuzog'iga to'g'ridan - to'g'ri yo'l bo'lib, u yyerda odam teng darajada muhim bo'lgan ikkita cheklov guruhi: vaqtinchalik va resurs guruhlari o'rtasida oqilona murosaga kela olmaydi. Taklif etilayotgan sxema tahlilchiga nisbatan qisqa vaqt ichida qanday muhim vazifalarni hal qilishi kerakligini eslatish uchun mo'ljallangan. Bunday tuzoqning oldini olish uchun pragmatik qadam ishning har bir bosqichi uchun dastlabki eskizlarni yaratish deb hisoblanishi mumkin va buni iloji boricha tezroq bajaring. Bunday eskizda siz ma'lumotlar va argumentatsiyadagi muammolarni aniqlashingiz, ustuvor yo'nalishlarni va ularni topish usullarini belgilashingiz mumkin. Tadqiqot davomida dastlabki eskizni vaqti-vaqti bilan yangilab turish kerak, uni mijoz ishni topshirishi kerak bo'lgan vaqtgacha silliqlash kerak.

Siyosiy muammoning o'ziga xosligi haqiqatan ham kamdan-kam uchraydi, har doim siyosiy tahlilning ayrim qismlarida foydali bo'lishi mumkin bo'lgan ba'zi nazariya yoki ma'lumotlarni topish mumkin. Ba'zi hollarda, butunlay boshqa maqsadlarda to'plangan ma'lumotlardan foydalaniladi, boshqa hollarda, muammoni hal qilish uchun sizga tadqiqot o'tkazish va to'g'ridan-to'g'ri mazmunli ma'lumotlarni to'plash uchun huquqlar, vaqt va

⁶ Мухаев политология. Москва. 2015. Стр-411

resurslar beriladi. Siyosiy tahlil uchun ma'lumotlar to'plamini ikkita keng toifaga bo'lish mumkin:

- 1) hujjatlarni o'rganish;
- 2) dala tadqiqotlari.⁷

Hujjatlarni o'rganish siyosiy tahlil uchun muhim bo'lgan adabiyotlarni ajratishni o'z ichiga oladi. Bu qanchalik arzon va foydali bo'lsa, o'rganilayotgan muammo shaxsiy emas, balki universaldir; mahalliy miqyosda emas, balki milliy miqyosda; taktik emas, balki strategik yo'nalish; ikkinchi darajali emas, balki dolzarb ahamiyatga ega; yangilik emas, balki yuqori rivojlanishdan iboratdir.

Muhim ma'lumotlarni qidirishda e'tiborga loyiq hujjatlarning asosiy turlari

- OMMAVIY AXBOROT VOSITALARI;
- STATISTIK MA'LUMOTLAR;
- QOIDALAR;
- SIYOSIY VA MAFKURAVIY HUJJATLAR;
- TASHVIQOT MATERIALLARI.⁸

Asosiy ommaviy axborot vositalariga televideniye, radio, matbuot va axborot agentliklari kiradi. Ba'zida Internet ham ushbu guruhga kiradi, ammo bu global tarmoq haqida ma'lumotni saqlash va uzatish uchun maxsus, noyob tizim sifatida gapirish to'g'riroq bo'lib, an'anaviy ommaviy axborot vositalaridan bir qator xususiyatlariga ko'ra tubdan farq qiladi.

Siyosatdagi axborot o'z-o'zidan kuchli manba bo'lib, uni ommaga yetkazish qobiliyati ikki baravar qimmatlidir. Ommaviy axborot vositalari nafaqat o'z auditoriyalarini hozirgi voqealar haqida xabardor qiladilar, balki ushbu voqealarga ma'lum nuqtai nazarni shakllantiradilar va ularni idrok etish vektorini belgilaydilar. Bu, shuningdek, ommaviy axborot vositalari rahbariyati biror bir muayyan siyosiy kuch tarafidan yonma-yon bo'lmaganda va u yoki bu nuqtai nazarni qo'pol ravishda jamoatchilikka singdirish istagidan yiroq bo'lganda sodir bo'ladi. Biroq, "kun tartibi"ga kiradigan va ommaviy ong haqiqatiga aylangan bir nechta "axborot holatlari"ning juda ko'p miqdordagi kundalik voqealaridan oddiy tanlab olish allaqachon ma'lum bir "dunyo tasvirini" shakllantirish harakatidir.

Axborotning to'liqligi muammosi ko'pincha paydo bo'ladi. Har qanday ommaviy axborot vositalari o'z auditoriyasi uchun qiziqarli bo'lish istagi bilan boshqariladi (juda boshqacha bo'lsa ham) - bu uning saqlanib qolishi va muvaffaqiyatining kalitidir. Natijada,

⁷ Ю. Н. Колмогоров.А. П. Сергеев д. А. Тарасов.С. П. Арапова. Методы и средства научных исследований.2017. с-39

⁸ Основные этапы политического анализа и его субъекты // <https://studfile.net/preview/965622/page:7/>

ommaviy axborot vositalari vakillarining fikriga ko'ra, axborotning ommaviy iste'molchisini qiziqtirgan narsagina efirda yoki gazeta sahifasida qoladi. Albatta, ikkinchisining axborotga bo'lgan ehtiyojlari siyosiy tahlilchining ehtiyojlaridan sezilarli darajada farq qiladi.

Bundan tashqari, aksariyat hollarda ommaviy axborot vositalarining auditoriyasi qanchalik keng bo'lsa, uning yordami bilan kamroq to'liq ma'lumot olish mumkin. Shunday qilib, eng ommabop ommaviy axborot vositalari - televideniye o'z efir vaqtining juda kichik qismini siyosiy hayot haqida ma'lumot beradi. *Siyosiy kun tartibidagi eng muhim masalalar bundan mustasno, voqealar odatda juda qisqacha yoritiladi, chunki batafsil tavsiflar ommaviy auditoriya uchun shunchaki qiziq emas.* Auditoriya hajmi kichikroq bo'lgan radioda vaziyat biroz yaxshiroq (albatta, siyosiy tahlilning axborotga bo'lgan ehtiyoji nuqtai nazaridan). **Ijtimoiy va siyosiy masalalarga ixtisoslashgan radiokanallar muayyan siyosiy masala bo'yicha bir nechta ekspertlarning batafsil sharhlarini taqdim etadi.** Bundan ham batafsil ma'lumotni gazeta va ayniqsa, efir vaqtining qat'iy chegaralari bilan cheklanmagan ijtimoiy-siyosiy jurnal sahifalarida olish mumkin. Shu bilan birga, ijtimoiy-siyosiy bosma nashrlar auditoriyasini, asosan, televideniye va hatto radio auditoriyasi bilan solishtirib bo'lmaydi.⁹

OAV ma'lumotlari ancha yuqori samaradorlik bilan ajralib turadi, ko'rsatkich bo'yicha OAV o'z yetakchilari va autsayerlariga egadir.

Bbarcha ommaviy axborot vositalarining inkor etilmaydigan afzalligi ularning yuqori darajada foydalanish imkoniyatidir.

Ommaviy axborot vositalaridagi ma'lumotlarni qayta ishlashda texnik qulaylik darajasi nafaqat ommaviy axborot vositalarining turiga qarab, balki juda katta farq qiladi. Hozirgi kunda tadqiqotchi matbuot materiallarini bir necha xil formatda olishi mumkin.

Birinchidan, bu gazetaning onlayn versiyasi bo'lib, u hozirda nafaqat respublika, balki ko'plab mahalliy nashrlarda ham mavjud. Qoidaga ko'ra, ijtimoiy-siyosiy nashrlarning onlayn versiyasida qog'oz ko'rinishida mavjud bo'lgan barcha materiallar yoki ko'pchilik materiallar, jumladan, maqolalarga ilova qilingan grafikalar (fotosuratlar, multfilmlar va boshqalar) mavjud. **Internet-versiyasi bilan ishlashda** siz muharrirlar ma'lum bir nashrda qaysi materiallarni asosiy deb bilishini tushunishingiz mumkin (ularning sarlavhalari birinchi sahifada joylashtirilgan). Bularning barchasi elektron shaklda taqdim etiladi, ayniqsa bunday holatlar uchun odatiy Word kabi oddiy matn muharrirlari tomonidan osongina "o'zlashtiriladi".

⁹ «Политический анализ и прогнозирование». А.С. Ахременко. 2006. Стр 13-19

Shu bilan birga, bosma nashrlarning onlayn versiyalari bosma nashr o'quvchilariga nisbatan bir oz boshqacha auditoriya uchun mo'ljallangan bo'lishi mumkin. Gazetaning yana bir mumkin bo'lgan shakli - skanerlash orqali olingan elektron nusxasidir.¹⁰

"**Texnik qulaylik yoki ma'lumotlarning to'liqligi**" dilemmasi boshqa ommaviy axborot vositalari bilan ishlashda ham dolzarbdir. Shunday qilib, **radiodasturning asl nusxasi** - audio versiyasidan voz kechish, uning matnli stenografiyasi foydasiga nutqning og'zaki bo'lmagan xususiyatlarini (intonatsiya, temp) yo'qotishiga olib keladi, lekin ma'lumotlarni qayta ishlash tezligida sezilarli yutuq beradi. **Vaziyat televizion dasturlarda yanada murakkabroq, bu yyyerda qayta ishlash uchun "texnik jihatdan noqulay" tasvir barcha televizion ma'lumotlarning asosiy ulushini tashkil qiladi.**

INTERNET kabi global axborot manbai alohida e'tiborga loyiqdir. Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, bu bir qator o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lgan maxsus aloqa muhitidir.

Birinchiidan, Internet - bu hujjatli ma'lumotlarning ulkan va doimiy yangilanadigan ombori, o'ziga xos global ma'lumotlar bazasi. Internetda barcha muhim siyosiy partiyalar va jamoat tashkilotlarining, davlat va kamroq darajada mahalliy hokimiyat tuzilmalarining, ko'plab norasmiy siyosiy guruhlarining rasmiy veb-saytlari mavjud va aksariyat ommaviy axborot vositalari u yoki bu shaklda taqdim etilgan.

Maxsus internet ommaviy axborot vositalari tobora faol rivojlanmoqda: faqat Internetda mavjud bo'lgan va axborotni yangilashning yuqori samaradorligi bilan ajralib turadigan axborot resurslari - Internet-ommaviy axborot vositalarida statistik va normativ ma'lumotlarning ma'lumotlar banklari va katta hajmdagi ikkilamchi ma'lumotlar mavjud. Ushbu ma'lumotlarning barchasi elektron shaklda taqdim etiladi, bu esa uni olish va qayta ishlashni osonlashtiradi.

Ikkinchiidan, Internetning o'ziga xosligi axborot iste'molchisining faolligidir. An'anaviy ommaviy axborot vositalaridan farqli o'laroq, Internet ma'lumotlarni passiv qabul qilishni emas, balki ma'lum bir so'rov bo'yicha uni olishni o'z ichiga oladi. **Bir tomondan**, bu maqsadli ma'lumotlarni olish uchun ulkan imkoniyatlar ochadi, **boshqa tomondan**, foydalanuvchining malakasiga yuqori talablarni qo'yadi.

Shu bilan birga, oddiy Internet foydalanuvchisi **nafaqat faol iste'molchi**, balki ma'lumotlar ishlab chiqaruvchisi vosita sifatida ham harakat qilishi mumkin.

STATISTIK MA'LUMOTLAR. **Siyosiy tahlilni axborot bilan ta'minlashning alohida va o'ta muhim tarkibiy qismi** statistik ma'lumotlar bo'lib, individual ko'rsatkichlardan farqli o'laroq, bir butun sifatida olingan odamlar guruhlarining ma'lum xususiyatlarini tavsiflaydi.

¹⁰ Этапы и типы политического анализа // https://psyera.ru/etapy-i-tipy-politicheskogo-analiza_8244.htm

Statistik axborotning muhim afzalligi shundaki, u dastlab miqdoriy shaklda beriladi. Shunga ko'ra, statistik usullarning butun arsenalini uning ma'lumotlariga qo'llash mumkin, bu nafaqat ma'lumotni vizual shaklda taqdim etish, balki xarakteristikalar o'rtasidagi yashirin naqshlar, bog'lanishlar va bog'liqliklarni izlash imkonini beradi. **Siyosiy tahlil bo'yicha mutaxassisdan bunday usullarni bilish shart bo'lsa, statistik ma'lumotlar qayta ishlash uchun qulay ma'lumotlar majmuasi sifatida namoyon bo'ladi.**

Aksariyat statistik ma'lumotlar umumlashtirilgan ko'rsatkichlardir.

Biroq, statistik ma'lumotlar tezda yangilanmaydi. Bu ularning tabiati bilan bog'liq: muayyan guruh miqyosidagi ko'rsatkichlarni o'lchash zarurati nisbatan uzoq vaqt oralig'ida paydo bo'ladi.

Statistik ma'lumotlarning butun majmuasi orasida siyosiy tahlil uchun axborot bazasi sifatida eng faol talab qilinadigan ayrim navlariga e'tibor qaratish lozim. Bular, birinchi navbatda, saylov statistikasi - saylov jarayonining miqdoriy hisobi, saylovchilarning siyosiy partiyalar (birlashmalar) yoki alohida nomzodlar uchun bergan ovozlari to'g'risidagi umumiy ma'lumotlar. Saylov statistikasi saylovchilarning umumiy soni, ularning faolligi (saylovdagi ishtiroki), agar saylov byulletenida bunday pozisiya bo'lsa, barcha nomzodlarga (partiyalarga) qarshi berilgan ovozlar soni to'g'risidagi ma'lumotlarni ham o'z ichiga oladi.

NORMATIV-HUQUQIY HUJJATLAR - bu normaning alohida turi, ya'ni muayyan xatti-harakatlar normalarini belgilaydigan hujjatlar, **quyidagilar:**

- vakolatli davlat organi yoki davlatning majburiy sanksiyasi bilan boshqa tashkilot tomonidan qabul qilinadi. Huquqiy akt doimo davlat irodasini ifodalaydi, u nufuzli va rasmiy hujjatdir;

- huquqning iyerarxik tizimida ma'lum o'rinni egallaydi. Xususan, har qanday normativ-huquqiy hujjat yuqori normativ-huquqiy hujjatlarga zid kelmasligi kerak;

- kuchga kirishining muayyan tartibi bilan tavsiflanadi (rasmiy nashr, qabul qilingan kundan boshlab ma'lum muddat va boshqalar);

- har doim maxsus taqdim etilgan hujjatli shaklda taqdim etiladi, belgilangan tuzilishga va ma'lum tafsilotlarga ega. Shunga ko'ra, har doim normativ-huquqiy hujjatning turini (masalan, qonun yoki nizomni) aniqlash, akti qabul qilgan davlat organini, uni imzolagan mansabdor shaxsni, qabul qilingan, imzolangan va kuchga kirgan sanani belgilash mumkin.

Huquqiy aktlarning eng muhim turi eng muhim ijtimoiy munosabatlarni tartibga soluvchi qonunlardir. Ular vakolatli organ tomonidan aniq belgilangan tartibda qabul qilinadi.

ODDIY QONUNLAR - bu jamiyat hayotining turli tomonlarini tartibga soluvchi amaldagi qonun hujjatlari. Ular ham eng yuqori yuridik kuchga ega, lekin shu bilan birga o'zlari ham Konstitutsiya va konstitutsiyaviy qonunlarga rioya qilishlari shart.

Boshqa normativ-huquqiy hujjatlar ikkinchi darajali qonun hujjatlari hisoblanadi; ular to'liq yuridik kuchga ega, lekin qonunlar kabi universallik va ustunlik darajasida emas. Mamlakatimizdagi eng muhim qonunosti hujjatlari bu Prezidentning farmonlari va farmoyishlari, Hukumatning farmonlari va qarorlari.

Normativ-huquqiy hujjatlar tizimi, bir tomondan, siyosiy sohada sodir bo'layotgan o'zgarishlarni qayd etsa, ikkinchi tomondan, bu o'zgarishlarni ma'lum bir yo'nalishda rag'batlantiradi. Qoidalarni ishlab chiqish siyosiy jarayonga ta'sir qilishning kuchli dastagidir

HUKUMAT NASHRLARI (milliy, mintaqaviy, mahalliy) hujjatli ma'lumotlar manbai sifatida qonun hujjatlari to'plami, parlament palatalarining hujjatlari, hukumat qarorlari, farmoyishlari, konstitutsiyaviy sud qarorlari va prezident farmonlari hisoblanadi. Bularga ijro etuvchi va sud hokimiyati organlarining normativ hujjatlari byulletenlari, hokimiyatning turli darajalaridagi byulletenlar kiradi. Ommabop matbuot yangi siyosiy muammolar haqida gap ketganda, ayniqsa qimmatli ma'lumot manbai bo'lishi mumkin. Gazeta va jurnallar kamdan-kam hollarda tahliliy materiallarni chop etsa-da, ular nufuzli ekspertlar, manfaatdor tomonlar, hujjatlar, guvohnomalar va potentsial ahamiyatga ega bo'lgan boshqa manbalar nuqtai nazaridan iqtibos keltiradi. Matbuotda ma'lumotlar ixtisoslashtirilgan nashrlar sahifalarida paydo bo'lishidan ancha oldin tezda paydo bo'ladi va ijtimoiy-siyosiy muammoning keskinligini tavsiflash siyosiy tahlilning asosidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. ПОЛИТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ И ПРОГНОЗИРОВАНИЕ. О. В. ПОПОВА. 2011. стр 12-15
2. РУКОВОДСТВО ПО АНАЛИЗУ ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ И ОБУЧЕНИЯ// https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/DB82F32667928222C12582B4004B8CD2_Guide%20to%20policy%20analysis_RU.pdf
3. Иудин А.А. Применение методов количественного анализа в социальнополитическихисследованияхипрогнозировании / А.А. Иудин. - М., 1984. – 152 с.
4. Прикладной политический анализ и прогнозирование». О.Ю. Иванова. Смоленск. 2021. Стр-10
5. ¹ 1. Ю. Н. Колмогоров.А. П. Сергеев д. А. Тарасов.С. П. Арапова. Методы и средства научных исследований.2017. с-39
6. Политический анализ и прогнозирование». А.С. Ахременко. 2006. Стр 13-19
7. Этапы и типы политического анализа // https://psyera.ru/etapy-i-tipy-politicheskogo-analiza_8244.htm